

مدیریت ورزشی _ تابستان ۱۳۹۰
شماره ۹- ص ۱۲۳-۱۰۹
تاریخ دریافت: ۸۹/۰۴/۰۲
تاریخ تصویب: ۸۹/۰۷/۱۹

تحلیل استنادی مآخذ رساله‌های دکتری و پایان‌نامه‌های کارشناسی‌ارشد دانشکده تربیت بدنی دانشگاه تهران در سال‌های ۱۳۸۶ و ۱۳۸۷

۱. محمد خبیری^۱ _ ۲. مینا بشارتی _ ۳. نرگس آشوری _ ۴. مریم رضوانفر
دانشیار دانشگاه تهران، ۳، ۴ و ۲، کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی

چکیده

هدف از پژوهش حاضر، تحلیل استنادی مآخذ رساله‌های دکتری و پایان‌نامه‌های کارشناسی‌ارشد تربیت بدنی دانشگاه تهران در سال‌های ۱۳۸۶ و ۱۳۸۷ است. در این پژوهش، با استفاده از روش تحلیل استنادی، پایان‌نامه‌های مذکور بررسی شد. به این منظور، ۱۲۶۱۸ استناد مربوط به ۱۴۵ پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد و دکتری دانشکده تربیت بدنی دانشگاه تهران که بین سال‌های ۱۳۸۶ و ۱۳۸۷ اتمام یافته‌اند، بررسی شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم افزار SPSS و Excel استفاده شد. تجزیه و تحلیل نتایج نشان داد که میزان استناد دانشجویان به نشریات لاتین بیشتر از دیگر منابع می‌باشد. همچنین استناد دانشجویان به منابع لاتین در سه دوره زمانی تعیین شده در این تحقیق به طور چشمگیری بیشتر از میزان استناد به منابع فارسی است و نیز تعداد استناد دانشجویان به منابع چاپی ۹۴/۲۶ درصد و منابع اینترنتی ۵/۷۴ درصد است. همچنین در میزان استناد به آثار علمی استادان راهنما و مشاور مشاهده می‌شود که به‌طور میانگین به ازای هر پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، ۱/۶۲ درصد استناد و برای پایان‌نامه‌های دکتری ۱ درصد به تولیدات علمی استادان استناد شده است.

واژه‌های کلیدی

تحلیل استنادی، استناد، تولیدات علمی، منابع اینترنتی، رشته تربیت بدنی و علوم ورزشی.

مقدمه

یکی از نوشتارهای تحقیقاتی که نقش زیادی در تولید اطلاعات علمی دارد، پایان‌نامه است. پایان‌نامه‌ها از مهم‌ترین منابع اطلاعاتی هستند که به لحاظ مختلف علمی و پژوهشی اهمیت خاصی دارند. از طرفی اولین حرکت پژوهشی جدی دانشجویان در دوره تحصیلات تکمیلی دانشگاهی است و از طرف دیگر، می‌توان آن را به‌مثابه کاری نهایی ارزیابی کرد، زیرا همین فعالیت پژوهشی برآیند کل یافته‌های دانشجوی در طول مدت دوره تحصیل است (۵).

در اصطلاح‌نامه کتابداری، پایان‌نامه عبارت است از: «مقاله یا رساله‌ای که به وسیله داوطلب درجه دانشگاهی به‌عنوان یکی از شرایط احراز درجه مزبور ارائه می‌شود» (۱۱).

پایان‌نامه‌ها را از دو دیدگاه در رشته‌های مختلف دانشگاهی و پژوهشی مورد توجه قرار می‌دهند؛ یکی به‌عنوان مدرک مفید پژوهشی (به اعتبار متن تحقیقی) و دیگری به‌مثابه نوعی کتاب‌شناسی تخصصی (به اعتبار فهرست مآخذ پایانی) (۶).

آنچه پایان‌نامه‌ها را از دیگر متون متمایز می‌سازد، پرداختن به موضوع‌های بدیع و ارائه نگرش‌های نو است. به این سان مسائل و موضوع‌های مطرح‌شده در متون پایان‌نامه‌ها اغلب بکر و دست اول است و بر این اساس نگرش‌ها و رهیافت‌های ارائه‌شده توسط آنها در نوع خود منحصر به فرد تلقی می‌شوند. این امر تنها به این دلیل است که اصولاً پایان‌نامه‌ها رگه باریک و چارچوب محدودی از موضوع‌ها را به‌عنوان زیربنای تحقیق برمی‌گزینند و از این‌رو موضوع‌ها را با عمق بیشتری بررسی می‌کنند و به آن تخصصی‌تر می‌نگرند. به این علت پایان‌نامه‌ها همواره در زمره اصیل‌ترین منابع تحقیقات به‌شمار می‌آیند و یکی از ابزار و وسایل پژوهشی دانشجویان محسوب می‌شوند. این‌گونه متون اطلاعاتی توان و قابلیت‌های اطلاعاتی شگرفی دارند و پیوسته نقش بسزایی در پژوهش‌های آتی دانشجویان ایفا می‌کنند (۱۰).

استناد^۱، یکی از عناصر شاخص در نگارش علمی و از اصول اساسی تألیف پژوهشی است و نقش بارزی در تولید و نشر اطلاعات دارد. در واقع، استناد ردپایی قابل بررسی از مسیر اکتشافات و تفکرات علمی را نمایان می‌-

سازد و هیچ اثر علمی بدون استناد به دانش پیشینه خود در مسیر درست حرکت نخواهد کرد. اثری در جامعه علمی با اقبال روبه‌رو می‌شود که دقت و تلاش لازم در آن اثر برای رعایت این اصل شده باشد و مطالب استنادشده استوار، صریح و گویا باشند.

استناد علاوه بر اینکه بیانگر میزان استفاده از مدارک و تأثیر آنهاست، معیاری بسیار مهم و اساسی برای سنجش میزان فعالیت و توسعه‌های علمی و نیز عامل بسیار بارز در تصمیم‌گیری‌های مربوط به تولید و اشاعه اطلاعات به‌شمار می‌رود. همچنین قوت‌ها و ضعف‌های مجموعه تحقیقات مربوط به رشته‌های گوناگون را می‌توان به‌طور فرضی با بررسی کتاب‌شناسی‌های موجود در پژوهش‌ها و پایان‌نامه‌های آنها بررسی کرد (۴).

با پیدایش روش تحلیل استنادی از یک سو و انتشار مستمر ابزارهای کتاب‌شناختی همانند نمایه استنادی علوم از سوی دیگر که کار شناسایی و گردآوری مقالات و منابع آنها را راحت کرده، مسیر کشف و تشخیص رفتارهای استفاده از منابع هموار شده است و امروزه تحلیل استنادی یکی از روش‌های پذیرفته‌شده در این‌گونه بررسی‌ها به‌شمار می‌آید (۷). بنیان روش‌های مختلف تحلیل استنادی این است که میان مدرک استنادشونده و مدرک استنادکننده نوعی رابطه محتوایی وجود دارد و متن کم و بیش به همان موضوعی می‌پردازد که سند به آن پرداخته است.

گارفیلد^۱ (۱۹۹۸) اصطلاح استنادشناسی^۲ را برای مطالعه نظریه و عمل استنادها و تحلیل استنادی به‌کار می‌برد. به‌نظر لیدسدورف^۳ بافت‌های متنوعی برای تحلیل استنادی وجود دارد، اما هیچ نظریه جامعی در مورد عمل استناد به‌تنهایی وجود ندارد. یک استناد، واحدی پیچیده و فرایند استناد، واحدی بسیار پیچیده‌تر است. بنابراین برای تحلیل‌های کتاب‌سنجی نیازمند درک قواعد اساسی این فرایند، کارکردهای متفاوت استنادها، کیفیت استنادهای انجام گرفته و به‌طور کلی انگیزه‌ها و دلایل استناد کردن هستیم (۱۳). درک این مفروضات هنگام انتخاب واحدهایی برای تحلیل و اندازه‌گیری، و پس از آن برای تفسیر نتایج، ضروری است. توافق در کارکرد ارتباطی واحدهای مورد استفاده از متون (استنادها) و همچنین توافق در واحدهای اندازه‌گیری مورد استفاده برای آنها، پیش‌نیازهای تحلیل کتاب‌سنجی محسوب می‌شوند (۲۵).

1 - Garfield

2 - Citationology

3 - Leydsdorff

به نظر لنکستر^۱ (۱۹۹۱) در گروه بسیار مهمی از مطالعات کتاب‌سنجی تلاش می‌شود تا دریابند نویسندگان به چه نوع منابعی استناد می‌کنند. از نظر او توجه تحلیل استنادی به این جنبه‌هاست که چه تعداد از نویسندگان، بیشترین استنادها را کسب کرده‌اند؛ بیشترین استنادها به چه مجلاتی داده شده؛ روابط بین استنادها به چه صورت است (به این معنا که چه کسی به چه کسی و چه مجله‌ای به چه مجله‌ای استناد کرده)؛ در متون یک رشته علمی، چه موضوعی بیشتر مورد استناد قرار گرفته است؛ و مواردی مانند آن (۱۷).

به نظر رابین^۲ (۲۰۰۴) تحلیل استنادی، بررسی فراوانی و الگوی استنادها در مقالات و کتاب‌ها و منابع دیگر است (۲۲).

بنا به تعریف واژه‌نامه پیوسته کتابداری و اطلاع‌رسانی^۳، تحلیل استنادی، روشی کتاب‌سنجی است که در آن، آثار مورد استناد در متون بررسی شوند تا الگوهای ارتباط علمی (برای مثال اهمیت تطبیقی کتاب‌ها در مقابل مجلات، یا منابع اطلاعاتی جاری‌نگر در مقابل گذشته‌نگر) در یک یا چند رشته علمی مشخص شوند (ODLIS 2007) (۲۰).

با توجه به اهمیت جایگاه دانشگاه تهران به‌عنوان قدیمی‌ترین و بزرگ‌ترین مرکز دانشگاهی کشور و نیز از آنجا که رشته تربیت بدنی یکی از رشته‌های به نسبت جدید، علمی و مطرح دانشگاه تهران است، از این‌رو بررسی و به عبارت دیگر تحلیل استنادی پایان‌نامه‌های تحصیلات تکمیلی این رشته می‌تواند دیدگاه ما را در مورد منابع علمی این رشته و میزان استفاده از آنها توسعه ببخشد.

مسئله مطرح در این پژوهش، به‌طور کلی، به نحوه ارتباطات علمی تحقیقات انجام گرفته توسط دانشجویان با انواع منابع و به‌طور اخص، به میزان استفاده دانشجویان از منابع مختلف اعم از کتاب، نشریه، پایان‌نامه و دیگر منابع، چاپی یا اینترنتی بودن منابع مورد استناد، زبان منابع مورد استناد، میزان روزآمدی منابع و نیز میزان استناد به تولیدات علمی استادان دانشکده مورد نظر، مربوط است.

---

1 - lancaster

2 - Rubin

3 - Online Dictionary for Library and Information Science

در این پژوهش، با استفاده از روش تحلیل استنادی، پایان‌نامه‌های دوره کارشناسی‌ارشد و دکتری رشته تربیت بدنی و علوم ورزشی دانشگاه تهران، به‌منظور شناخت جنبه‌های مختلف استنادی دانشجویان بررسی شد. هدف از پژوهش حاضر تحلیل استنادی مآخذ رساله‌های دکتری و پایان‌نامه‌های کارشناسی‌ارشد تربیت بدنی دانشگاه تهران در سال‌های ۱۳۸۶ و ۱۳۸۷ است. اهداف پژوهش شامل بررسی موارد زیر در هر گرایش و به تفکیک دو مقطع ارشد و دکتری است:

تعیین میزان استناد به انواع منابع؛ تعیین میزان استناد به تولیدات علمی استادان دانشکده؛ تعیین میزان استناد به منابع فارسی و انگلیسی؛ تعیین میزان روزآمدی منابع در استنادها؛ تعیین میانگین استنادها در پایان‌نامه‌ها؛ تعیین میزان استناد به منابع چاپی و اینترنتی.

روش تحقیق

به‌منظور بررسی وضعیت استنادها در پایان‌نامه‌های مورد بررسی، از روش تحلیل استنادی استفاده شد. تحلیل استنادی، یکی از روش‌های کتاب‌سنجی است که به ارزیابی متون علمی براساس شمارش استنادهای تعلق‌گرفته به آن متون می‌پردازد. به بیان ساده، تحلیل استنادی مستلزم شمارش تعداد استنادهای داده‌شده به یک سند خاص در طول دوره زمانی بعد از نشر آن است. با استفاده از روش تحلیل استنادی به‌طور معمول پراستفاده‌ترین منابع انتخاب می‌شوند، در نتیجه این روش می‌تواند یکی از روش‌های مناسب انتخاب منابع حوزه‌های مختلف نیز باشد. در توجیه روایی روش پژوهش می‌توان گفت چون مطالعه مستقیم رفتارها و فعالیت‌های منجر به تولید، اشاعه و کسب اطلاعات علمی بسیار دشوار و در پاره‌ای موارد غیرعملی است، به‌ناچار باید به روش غیرمستقیم توسل جست و آمار برجای‌مانده از این فعالیت‌ها را که همانا استنادها هستند، مطالعه کرد (۸).

گردآوری داده‌های مورد نیاز این پژوهش، با مشاهده فهرست مآخذ پایان‌نامه‌ها و اخذ اطلاعات مورد نیاز از آنها و ورود این اطلاعات به چک‌لیست انجام شد. بنابراین ابتدا از فهرست مآخذ کلیه پایان‌نامه‌های جامعه آماری کپی گرفته شد و با توجه به اهداف، پرسش‌های اساسی و فرضیه‌های پژوهش، اطلاعات مورد نیاز از آنها استخراج و در چک‌لیست ثبت شد. اطلاعات مربوط به میزان استناد به تولیدات علمی استادان نیز از طریق

مطابقت نام مؤلف اثر مورد استناد با نام استادان دانشکده مورد بررسی، گردآوری شد. پس از آن مجموعه اطلاعات به دست آمده هر بار به تناسب یکی از پرسش‌های اساسی مطرح شده در پژوهش مرتب و با استفاده از روش تحلیل استنادی تجزیه و تحلیل شد.

جامعه آماری

در این پژوهش، ۱۲۶۱۸ استناد مربوط به ۱۴۵ پایان‌نامه کارشناسی ارشد و دکتری دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی دانشگاه تهران که بین سال‌های ۱۳۸۶ و ۱۳۸۷ اتمام یافته‌اند، بررسی شد.

روش آماری پژوهش

برای پاسخگویی به مسئله تحقیق و سؤالات مطرح شده، از روش‌های مختلف تجزیه و تحلیل استفاده شد. در گزارش یافته‌ها، ابتدا به شاخص‌های آمار توصیفی (توصیف داده‌های مربوط به متغیرهای تحقیق) و سپس پاسخگویی به سؤالات تحقیق پرداخته شده است. شایان ذکر است که برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS (نسخه ۱۶) و Excel (نسخه ۲۰۰۳) استفاده شد.

نتایج و یافته‌های تحقیق

در جدول ۱، تعداد پایان‌نامه‌های دفاع شده در تمامی گرایش‌های دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی دانشگاه تهران به تفکیک سال اتمام پایان‌نامه نمایش داده شده است. همان‌گونه که مشاهده می‌شود، میزان پایان‌نامه‌های دفاع شده در سال ۱۳۸۷ (۶۷/۵۹ درصد) تقریباً دو برابر بیشتر از سال ۱۳۸۶ (۳۲/۴۱ درصد) است که این موضوع نشان‌دهنده رشد دانش‌آموختگان تحصیلات تکمیلی در این دانشکده است.

جدول ۱- پایان‌نامه‌های دفاع شده در دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی دانشگاه تهران به تفکیک سال

سال انجام پایان‌نامه	فراوانی	درصد	درصد فراوانی تجمعی
۱۳۸۶	۴۷	۳۲,۴۱	۳۲,۴۱
۱۳۸۷	۹۸	۶۷,۵۹	۱۰۰
جمع کل	۱۴۵	۱۰۰	

جدول ۲ فراوانی، درصد و درصد فراوانی تجمعی پایان‌نامه‌ها را به تفکیک گرایش تحصیلی نمایش می‌دهد. همان‌گونه که مشاهده می‌شود، تعداد پایان‌نامه‌های گرایش مدیریت ورزشی (۵۱ عدد) از دیگر گرایش‌های تحصیلی بیشتر است و سایر رشته‌ها دارای تعداد پایان‌نامه اتمام‌یافته تقریباً برابری هستند.

جدول ۲- فراوانی، درصد و درصد فراوانی تجمعی پایان‌نامه‌ها به تفکیک گرایش تحصیلی

رشته تحصیلی	فراوانی	درصد	درصد فراوانی تجمعی
مدیریت ورزشی	۵۱	۳۵/۱۷	۳۵/۱۷
فیزیولوژی ورزشی	۳۱	۲۱/۳۸	۵۶/۶
رفتار حرکتی	۳۳	۲۲/۷۶	۷۹/۳
حرکات اصلاحی و طب ورزشی	۳۰	۲۰/۶۹	۱۰۰
جمع کل	۱۴۵	۱۰۰	

در جدول ۳ میزان استناد به منابع از لحاظ قالب در دو مقطع دکتری و کارشناسی‌ارشد نمایش داده شده است. همان‌گونه که مشاهده می‌شود، درصد استنادات به کتاب، پایان‌نامه و دیگر منابع در پایان‌نامه‌های کارشناسی‌ارشد بیشتر از پایان‌نامه‌های دکتری و درصد استناد به مقالات نشریات در پایان‌نامه‌های دکتری بیشتر است.

جدول ۳ - میزان استناد به منابع از لحاظ قالب در دو مقطع دکتری و کارشناسی‌ارشد

قالب	کارشناسی ارشد		دکتری	
	فراوانی	درصد از کل استنادات کارشناسی‌ارشد	فراوانی	درصد از کل استنادات دکتری
کتاب	۳۰۶۰	۲۹/۴۵	۴۸۹	۲۱/۹۷
نشریه	۵۵۴۴	۵۳/۳۵	۱۵۱۲	۶۷/۹۲
پایان‌نامه	۱۱۴۰	۱۰/۹۷	۹۱	۴/۰۹
دیگر منابع	۶۴۸	۶/۲۴	۱۳۴	۶/۰۲
جمع	۱۰۳۹۲	۱۰۰	۲۲۲۶	۱۰۰

جدول ۴ میزان استناد به منابع از بعد زبان در دو مقطع تحصیلی کارشناسی‌ارشد و دکتری را نمایش می‌دهد. همان‌گونه که مشاهده می‌شود، میزان استناد به منابع لاتین در هر دو مقطع مورد بررسی بیشتر از میزان

استناد به منابع فارسی است. میزان استناد به منابع لاتین در دانشجویان کارشناسی ارشد ۶۹/۴۹ درصد و در دانشجویان دکتری ۸۰/۱ درصد است.

جدول ۴ - میزان استناد به منابع از بعد زبان در دو مقطع تحصیلی کارشناسی ارشد و دکتری

دکتری		کارشناسی ارشد		زبان
درصد از کل استنادات دکتری	فراوانی	درصد از کل استنادات کارشناسی ارشد	فراوانی	
۱۹/۹۰	۴۴۳	۳۰/۵۱	۳۱۶۱	فارسی
۸۰/۱۰	۱۷۸۳	۶۴/۴۹	۷۲۲۱	لاتین
۱۰۰	۲۲۲۶	۱۰۰	۱۰۳۹۲	جمع کل

در جدول ۵ میزان استناد به منابع از لحاظ نحوه نشر (چاپی یا اینترنتی) به تفکیک مقطع تحصیلی کارشناسی ارشد و دکتری ارائه شده است. همان گونه که مشاهده می شود، درصد استناد به منابع چاپی در مقطع کارشناسی ارشد و درصد استناد به منابع اینترنتی در مقطع دکتری بیشتر است.

جدول ۵ - میزان استناد به منابع از لحاظ نحوه نشر (چاپی یا اینترنتی) به تفکیک مقطع تحصیلی

دکتری		کارشناسی ارشد		نحوه نشر
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۹۲/۳۷	۲۱۵۵	۹۴/۶۹	۹۷۳۹	چاپی
۷/۶۳	۱۷۸	۵/۳۱	۵۴۶	اینترنتی
۱۰۰	۲۳۳۳	۱۰۰	۱۰۲۸۵	جمع کل

در جدول ۶ تعداد استنادهای دانشجویان در مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری به آثار علمی استادان راهنما و مشاور ارائه شده است. همان گونه که مشاهده می شود، به طور میانگین به ازای هر پایان نامه کارشناسی ارشد ۱/۶۲ استناد و برای پایان نامه های دکتری ۱ استناد به استادان شده است.

جدول ۶ - تعداد استنادات در مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری به آثار علمی استادان راهنما و مشاور

دکتری		کارشناسی ارشد		نوع استناد
درصد نسبت به تعداد پایان نامه های مقطع دکتری	فراوانی	درصد نسبت به تعداد پایان نامه های مقطع کارشناسی ارشد	فراوانی	
۱	۱۹	۱/۶۲	۲۰۴	استناد به استادان

جدول ۷ میزان استناد به منابع مختلف را به تفکیک مقاطع تحصیلی طی سه دوره زمانی (قبل از ۲۰۰۰؛ قبل از ۱۳۷۹- از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۴؛ ۸۳-۷۹ و از ۲۰۰۵ تا ۲۰۰۹؛ ۸۷-۸۴) را نشان می‌دهد. در این جدول می‌توان میزان استناد به منابع مختلف در مقاطع مختلف تحصیلی طی دوره‌های زمانی را با یکدیگر مقایسه کرد.

جدول ۷ - تعداد استناد به منابع مختلف به تفکیک مقاطع تحصیلی در سال‌های مختلف

سال	قبل از ۲۰۰۰		۲۰۰۰-۲۰۰۴		۲۰۰۵-۲۰۰۹		بدون تاریخ	
	قبل از ۱۳۷۹							
	کارشناسی ارشد	دکتری	کارشناسی ارشد	دکتری	کارشناسی ارشد	دکتری	کارشناسی ارشد	دکتری
کتاب فارسی	۶۴۲	۸۶	۵۴۲	۶۱	۲۳۶	۴۸	۲۸	۱
نشریه فارسی	۱۷۰	۱۰	۱۹۵	۲۸	۱۰۳	۲۶	۱۴	۴
پایان‌نامه	۴۴۲	۹	۳۴۱	۲۳	۲۳۰	۲۷	۱۳	۰
سایر منابع فارسی	۷۷	۲۸	۱۲۰	۲۷	۶۷	۲۶	۱۰	۴
کتاب لاتین	۸۳۹	۱۴۳	۴۱۶	۶۸	۱۹۰	۲۰	۳۷	۴
نشریه لاتین	۲۷۹۳	۸۰۹	۱۴۵۹	۳۵۲	۸۸۴	۱۲۸	۳۵	۵
پایان‌نامه لاتین	۳۹	۷۵	۶۱	۲۳	۲۸	۴	۶	۰
سایر منابع لاتین	۸۷	۱۱	۶۸	۱۵	۵۶	۳	۵۵	۳
سایت‌های فارسی	۳	۱	۳	۰	۶	۳	۷	۳
سایت‌های لاتین	۱۱	۵	۳۰	۳۶	۱۲	۶۵	۷۱	۶
جمع دوره‌ها	۵۱۰۴	۱۱۷۷	۳۲۳۶	۶۳۳	۱۸۱۲	۳۵۰	۲۷۶	۳۰
جمع کل	۱۲۶۱۸							

بحث و نتیجه‌گیری

هدف اصلی این تحقیق تحلیل استنادی مآخذ رساله‌های دکتری و پایان‌نامه‌های کارشناسی‌ارشد دانشکده تربیت بدنی دانشگاه تهران بود که نتایج ذیل حاصل شد:

در پاسخ به پرسش اول مبنی بر تعیین میزان استناد به انواع منابع (کتاب، مقاله، پایان‌نامه، پایگاه اطلاعاتی و دیگر منابع)، داده‌های جدول ۳ نشان می‌دهد که در مجموع، پدیدآورندگان در هر دو مقطع «مقاله - محور» هستند. در این بخش از یافته‌ها بین نتایج پژوهش حاضر و یافته‌های پورشعرباف (۱۳۷۵)؛ کولائیان (۱۳۷۶)؛ آشوری (۱۳۸۷)؛ ادوارد (۱۹۹۹)؛ بورمن (۲۰۰۰)؛ تیو و کار (۲۰۰۰)؛ لاو (۲۰۰۳)؛ پانچسینیکو (۲۰۰۷)؛ والمیتجانا (۲۰۰۸) (۴، ۱۲، ۱، ۱۵، ۱۴، ۲۳، ۱۹، ۲۱، ۲۴) همخوانی دارد. این امر بیانگر آن است که مؤلفان ابتدا به مقاله و در مرحله دوم به کتاب مراجعه می‌کنند. بنابراین به نظر می‌رسد که یکی از دلایل استناد به مقالات، به‌روز بودن مطالب آن در مقایسه با دیگر منابع است.

در پاسخ به پرسش دوم "تعیین میزان استناد به تولیدات علمی استادان دانشکده" همان‌گونه که در جدول ۶ مشاهده می‌شود، ۱/۶۲ درصد از کل استنادها به آثار علمی استادان دانشکده اختصاص دارد. این بخش از یافته‌های پژوهش حاضر با یافته‌های آشوری (۱۳۸۷) با ۳/۱۲ درصد تا حدودی همخوانی دارد.

استناد به منابع علمی استادان بسیار اندک است. بنابراین دانشجویان در پژوهش‌های خود از آثار علمی استادان چندان استفاده نمی‌کنند. به نظر می‌رسد که دلیل این مسئله کمبود تولید اطلاعات علمی اعضای هیأت علمی در زمینه‌های مورد نظر دانشجویان باشد. این مسئله ممکن است به علت عدم تخصیص بودجه کافی برای امور پژوهشی، کمبود وقت و نیز درگیری استادان در کارهای اجرایی و مدیریتی باشد.

در پاسخ به پرسش سوم "تعیین میزان فراوانی استناد به منابع فارسی و انگلیسی"، با توجه به داده‌های جدول ۴، در هر سه دوره زمانی مورد تحقیق میزان استنادات به منابع لاتین بیشتر از میزان استناد به منابع فارسی است. در این بخش از یافته‌ها بین نتایج پژوهش حاضر و یافته‌های پورشعرباف (۱۳۷۵)؛ کولائیان (۱۳۷۶)؛ بختیاری (۱۳۷۷)؛ آشوری (۱۳۸۷) (۴، ۱۲، ۳، ۱) همخوانی دارد. بنابراین می‌توان گفت که مؤلفان به منابع لاتین بیش از منابع فارسی رغبت نشان می‌دهند و به این گونه منابع بیشتر استناد می‌کنند.

در پاسخ به پرسش چهارم "تعیین میزان روزآمدی منابع در استنادها" با توجه به داده‌های جدول شماره ۷، بیش از نیمی از منابع مربوط به سال‌های قبل از ۱۳۷۹ است. بین نتایج پژوهش حاضر با یافته‌های رضازاده (۱۳۸۷) (۹) همخوانی دارد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که مؤلفان کمتر از منابع روزآمد و جدید استفاده کرده و اغلب از منابع با عمر بیش از ۱۰ سال استفاده کرده‌اند.

در پاسخ به پرسش پنجم "تعیین میانگین استنادها در پایان‌نامه‌ها" در پژوهش حاضر در هر پایان‌نامه به‌طور میانگین ۸۷/۰۲ منبع مورد استناد قرار گرفته است. در این بخش از یافته‌ها بین نتایج پژوهش حاضر و یافته‌های کولاتیان (۱۳۷۶) با ۱۱/۲۳ استناد و لین (۲۰۰۱) با ۱۳ استناد (۱۲، ۱۸) تفاوت زیادی وجود دارد. بنابراین می‌توان گفت دانشجویان به‌طور چشمگیری به منابع و پژوهش‌های دیگر استناد کرده و از نظرها و روش‌های آنها در پژوهش خود استفاده کرده‌اند.

در پاسخ به پرسش آخر "تعیین میزان استناد به منابع چاپی و اینترنتی"، با توجه به داده‌های جدول شماره ۵، تعداد استنادات به منابع چاپی ۹۴/۲۶ درصد و منابع اینترنتی ۵/۷۴ درصد است. در این بخش از یافته‌ها بین نتایج پژوهش حاضر و یافته‌های آشوری (۱۳۸۷) (۱) همخوانی دارد. بنابراین می‌توان گفت که با وجود رشد و توسعه منابع موجود در اینترنت در سال‌های اخیر، دانشجویان از این‌گونه منابع استفاده زیادی نکرده‌اند که ممکن است به دلایل مختلفی از جمله عدم دسترسی مطلوب به منابع اینترنتی، عدم اطلاع از وجود منابع یا نداشتن مهارت‌های جست‌وجو باشد.

نتیجه‌گیری

با توجه به یافته‌های پژوهش و به‌منظور بهبود کیفی پژوهش‌های گروه آموزشی تربیت بدنی و علوم ورزشی دانشگاه تهران، باید شرایطی فراهم شود که امکان استفاده از منابع اینترنتی برای کلیه محققان بدون محدودیت مکانی، زمانی و مالی فراهم باشد و برنامه‌های آموزشی در زمینه نحوه استفاده از منابع اینترنتی و آموزش مهارت‌های اطلاع‌یابی نیز برای دانشجویان تدارک دیده شود. از سوی دیگر، با تجدیدنظر در خط‌مشی مجموعه -ساز کتابخانه، تمهیداتی به‌منظور توسعه مجموعه و تهیه منابع روزآمد از طریق سنجش نیازهای اطلاعاتی

دانشجویان فراهم شود. همچنین فراهم ساختن تسهیلات لازم مانند بودجه کافی و در دسترس قرار دادن امکانات پژوهش در افزایش تولیدات علمی تأثیر دارد و با توجه به اینکه تعدادی از استادان کمبود وقت را مشکل انتشار تولیدات علمی می‌دانند، با فراهم کردن فضای فعالیت تحقیقاتی و در اختیار گذاشتن فرصت کافی برای ثبت نتایج و تأمین نیازهای استادان از لحاظ مختلف، می‌توان بر رشد و توسعه تولید آثار علمی افزود.

منابع و مآخذ

۱. آشوری، نرگس. (۱۳۸۷). "میزان سازگاری استندهای پایان‌نامه‌های کارشناسی‌ارشد تربیت بدنی و علوم ورزشی دانشگاه تهران در سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۸۱، با موجودی کتابخانه و تولیدات علمی اعضای هیأت علمی دانشکده مورد نظر" پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد کتابداری و علوم اطلاع‌رسانی، دانشگاه تربیت مدرس.
۲. امیرحسینی، مازیار. (۱۳۷۱). "کتاب‌سنجی و اطلاع‌سنجی". فصلنامه کتاب. دوره ۳، شماره ۱ و ۲، ص ۲۰۹-۱۸۳.
۳. بختیاری، آذر. (۱۳۷۷). "بررسی وضعیت استفاده از منابع اطلاعاتی در طرح‌های پژوهشی حوزه دامپروی ۱۳۷۵-۱۳۴۹". پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد کتابداری، دانشکده علوم تربیتی، دانشگاه تهران.
۴. پورشعرباف، الهه. (۱۳۷۵). "تحلیل استنادی مآخذ پایان‌نامه فارغ‌التحصیلان دانشکده علوم پایه دانشگاه تربیت مدرس در سال‌های ۱۳۷۶-۱۳۷۴". پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد کتابداری، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس.
۵. حری، عباس. (۱۳۷۲). "مروری بر اطلاعات و اطلاع‌رسانی". تهران: دبیرخانه هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور.
۶. حری، عباس. (۱۳۷۵). "بررسی وضع پیشینه‌ها در پایان‌نامه‌های کارشناسی‌ارشد، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی". برگرفته از <http://journals.ut.ac.ir/user/LastIssue.aspx?issId=1017&MissID=41>

۷. حری، عباس، نشاط، نرگس. (۱۳۸۱). "بررسی رفتار استنادی نویسندگان مقاله‌های مندرج در مجله روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران". مجله روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران دوره ۳۲. شماره ۲، ص ۱-۳۳.

۸. دیانی، محمدحسین. (۱۳۶۱). "کتاب‌سنجی". نشر دانش. بهمن و اسفند ۱۳۶۱، ص ۴۰-۴۷.

۹. رضازاده، الهام. (۱۳۸۷). "تحلیل بسامدی استنادی پایان‌نامه‌های دکترای علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس در سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۸۱". پایان‌نامه کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی. دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده علوم انسانی.

۱۰. سبکتکین، نادر. (۱۳۷۴). "تحلیل استنادی پایان‌نامه‌های دکترای حرفه‌ای دامپزشکی از نظر استناد به پایان‌نامه‌های همین رشته". پایان‌نامه کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی. دانشگاه تربیت مدرس. دانشکده علوم انسانی.

۱۱. سلطانی، پوری. راستین، فروردین. (۱۳۶۵). "اصطلاح‌نامه کتابداری". ویرایش دوم. تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.

۱۲. کولائیان، فردین. (۱۳۷۶). "بررسی میزان کاربرد انواع منابع اطلاعاتی در طرح‌های تحقیقاتی مؤسسه واکسن و سرم‌سازی رازی کرج (تحلیل استنادی نشریه آرشیو مؤسسه رازی) ۱۳۷۷-۱۳۷۵". پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری، دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال.

۱۳. گارفیلد، یوجین. (۱۳۷۶). "چگونه استناد کنیم؟" ترجمه عبدالحسین فرج پهلوی. مجله علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه شهید چمران اهواز. دوره ۳ و ۴. شماره ۱ و ۲، ص ۱۴۱-۱۲۷.

14. Burman, J.S. (2000). "Doctoral Reaserch in IMTECH: Document Use Pattern." *Annals of Library Science and Library*, 47(4).

15. Edward, S. (1999). "Citation Analysis As a collection Development Toll: a Bibliometric Study of Polymer Scince Theses and Dissertation". *Serial – Review*, 25(1), 1999.

16. Garfield, E (1998). "Random thoughts on citationology: its theory and practice". *Scientometrics*. 43 (1): PP:69-76.
17. Lancaster, F.W. (1991). "Bibliometric methods in assessing productivity and impact of research. Bangalor". *Sarade Ranganathan Endowment for Library Science*.
18. Lin, C.S. (2001). "A Use Study of R.O.C Government Documents: Citation Analysis on the Doctoral Dissertations of the College of Social Science". *Bulletin of Library and Information Science*. V. 36 .
19. Lowe, M. Sara (2003). "Reference analysis of yhe American historical review". *Collection building*. Vol.22, No.1. (Online). Available: <http://www.emeraldinsight.com/Insight/viewPDF.jsp/Filename=html/Output/Published/EmeraldFullTextArticle/Pdf/1710220103.pdf>.
20. ODLIS (2007). "Online dictionary for library and information science". www.wcsu.edu/library/odlis.html.
21. Pancheshnikov, Yelena (2007). "A Comparison of Literature Citations in Faculty Publications and Student Thesis as Indicators of Collection Use and a Background for Collection Management at a University Library". *Journal of Academic Librarianship*. 33(6):PP:674-683.
22. Rubin, R. E. (2004). "Foundations of library and information science". 2nd Ed. New York: Neal-Schuman.
23. Tiew, W.S.; Kaur, K. (2000). "Citation Analysis of Journal of Natural Rubber Research, 1988-1990." *Malaysian Journal of Library and Information Science*. 5(2) Dec2000.

24. Vallmitjana, Nuria (2008). "Citation Analysis of Ph.D. Dissertation References as a Tool for Collection Management in an Academic Chemistry Library". *College & Research Libraries*.69 (1).

25. Wilson, C. S. (1999). "Informetric". *Annual review of information science and technology*.34 (3):PP: 107-127.

